

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีการดำเนินงานร่วมกันหลายหน่วยงาน โดยสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด รับผิดชอบประมาณร้อยละ 95 ของจำนวนเด็กที่อยู่ในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับทั้งหมด ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 5 เป็นการทำงาน of หน่วยงานอื่น ๆ ได้แก่ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่ฮ่องสอน ศูนย์การศึกษาออกรโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา และกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2532ก)

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน แบ่งส่วนราชการออกเป็นสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ 5 แห่ง และกิ่งอำเภอ 2 แห่ง มี 34 กลุ่มโรงเรียน จำนวนโรงเรียน 292 โรงเรียน 19 สาขา มีข้าราชการครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียน 1,581 คน และมีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 22,643 คน (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2533ก)

โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา ส่วนใหญ่จะเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนระหว่าง 61 - 120 คน อยู่ 83 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 26.67 และยังมีโรงเรียนที่เป็นขนาดเล็กมาก ๆ คือมีนักเรียนน้อยกว่า 60 คนลงไปถึง 185 โรงเรียน หรือร้อยละ 59.49 ของจำนวนโรงเรียนทั้งหมดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังรายละเอียดตามตารางที่ 1 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 จำนวนโรงเรียนประถมศึกษาทั้งหมด รวมทั้งโรงเรียนสาขา จำแนกตามขนาด ในปีการศึกษา 2533

อำเภอ/ กิ่งอำเภอ	จำนวนโรงเรียนแยกตามขนาด					รวม
	เล็กมาก (60 คนลงไป)	เล็ก (61-120 คน)	กลาง (120-300 คน)	ใหญ่ (301-720 คน)	ใหญ่มาก (721 คนขึ้นไป)	
อ. เมือง	31	15	6	2	-	54
อ. ปาย	30	10	6	1	-	47
อ. ชุนยวม	21	11	3	1	-	38
อ. แม่ลาน้อย	33	14	7	-	-	54
อ. แม่สะเรียง	31	19	9	2	1	62
ก. สบเมย	28	10	3	-	-	41
ก. ปางมะผ้า	10	4	3	-	-	17
รวม	184	83	37	6	1	311

ที่มา : สำนักงานการการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2533ก

โรงเรียนประถมศึกษาเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าเขา หรือในชนบทห่างไกล นักเรียนที่มารับบริการส่วนมากเป็นชาวเขา และใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สองรองจากภาษาพื้นถิ่นของชาวเขาที่ใช้กันอยู่ในแต่ละเผ่า โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในแหล่งชุมชนชาวเขานี้มีจำนวนถึง 206 โรงเรียนรวมทั้งโรงเรียนสาขา หรือคิดเป็นร้อยละ 66.24 ของจำนวนโรงเรียนทั้งหมด (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2529ก) มีปัญหาที่สำคัญ คือ ปัญหาด้านความขาดแคลนความไม่เสมอภาคและคุณภาพของปัจจัยในการจัดการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, ม.ป.ป.ก) ซึ่งก่อให้เกิดผลภายในด้านคุณภาพของนักเรียน จากการศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรอบปีที่ผ่านมา ๆ มา ของสำนักงานการประถม

ศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2532, เล่ม 1) พบว่า คุณภาพของนักเรียนที่สำเร็จชั้นประถมศึกษา อยู่ในเกณฑ์ต่ำ และมีความแตกต่างกันมากระหว่างคุณภาพของโรงเรียนในเมืองกับโรงเรียนในชนบท องค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากสภาพโดยทั่วไปของจังหวัดแม่ฮ่องสอน แตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ ทั้งทางด้านลักษณะภูมิประเทศ ประชากร ที่อาศัยอยู่ และสภาพการคมนาคม ดังที่เอกสารแผนพัฒนาชนบทระดับจังหวัดประจำปี 2534 ของคณะกรรมการพัฒนาชนบทจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2532, เล่ม 1) ได้กล่าวถึงสภาพโดยทั่วไปของจังหวัดแม่ฮ่องสอนพอสรุปได้ดังนี้

ด้านลักษณะภูมิประเทศ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นดินแดนที่เต็มไปด้วยภูเขา กล่าวคือจากพื้นที่ทั้งหมด 13,232 ตารางกิโลเมตร เป็นภูมิประเทศที่เป็นป่าทึบและเทือกเขาสูงถึงร้อยละ 90.5 หรือเท่ากับ 11,981 ตารางกิโลเมตร ที่เหลืออีกร้อยละ 9.5 เป็นพื้นที่ราบ และ "พื้นที่ราบเหล่านี้ส่วนใหญ่จะใช้เป็นที่อยู่อาศัยรวมทั้ง เป็นพื้นที่ทำการเกษตรด้วย ซึ่งนับว่ามีน้อยมาก" (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2524) เมื่อมีพื้นที่ทำการเพาะปลูกน้อยผลผลิตก็ย่อมน้อยตามไปด้วย จากการสำรวจข้อมูลรายได้ของประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอนในปี พ.ศ. 2532 พบว่า "มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีเพียง 16,296 บาท" (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2534) ดังนั้นประชากรชาวแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่ซึ่งประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม จึงมีฐานะยากจน (สำนักงานการศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2532ค)

ด้านประชากร จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีประชากรทั้งสิ้น 166,682 คน (กรมการปกครอง, 2532) ประกอบด้วยกลุ่มชนหลายเผ่าพันธุ์ ได้แก่ เผ่าไทยใหญ่และไทยน้อย หรือที่เรียกรวมกันว่า ชาวไทยพื้นราบ มีประมาณร้อยละ 50 หรือครึ่งหนึ่งของจำนวนประชากรทั้งหมด ตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นชุมชนขนาดใหญ่ในบริเวณที่เป็นพื้นราบ ประกอบอาชีพทางด้านต่าง ๆ กัน เช่น เกษตรกรรม การค้าขาย รับจ้าง และรับราชการ เป็นต้น และอีกประมาณครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมด เป็นชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ได้แก่ เผ่ากะเหรี่ยง เผ่ามูเซอ ลีซอ ม้ง ลัวะ และจีนฮ่อ ซึ่งประชากรที่เป็นชาวเขาเหล่านี้ ส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือนอยู่ตามป่าเขาเป็นชุมชนเล็ก ๆ อยู่ห่างกันกระจัดกระจายไปตามพื้นที่ต่าง ๆ มีปัญหาด้านสุขภาพอนามัย รายได้ต่ำ และขาดการศึกษาไม่สามารถพูดและฟังภาษาไทยเข้าใจ เป็นปัญหาอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรให้ดีขึ้น

ด้านสภาพการคมนาคม เนื่องจากหมู่บ้านส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในชนบทกระจายอยู่ทั่วไปตาม ล้นเขา เป็นแหล่งชุมชนชาวเขา การคมนาคมติดต่อกันระหว่างหมู่บ้านกับหมู่บ้าน และหมู่บ้านกับ อำเภอจึงไม่สะดวก การเดินทางติดต่อกันระหว่างหมู่บ้าน โดยทั่วไปจะ ใช้การเดินทางเท้าผ่านป่าและ ทางลาดชันตามไหล่เขา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2524) จากการสำรวจ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการคมนาคมภายในจังหวัด ของคณะกรรมการพัฒนาชนบทจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2532, เล่ม 1) พบว่า ยังมีหมู่บ้านที่ไม่มีถนนตัดผ่านหรือเข้าถึง อีกจำนวน 193 หมู่บ้าน หรือ คิดเป็นร้อยละ 58.8 และ โดยทั่วไปจะเป็นหมู่บ้านที่ยังไม่ได้รับการบริการในด้านสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า หรือแหล่งน้ำบริโภคที่เหมาะสม

จากสภาพโดยทั่วไปดังกล่าว จึงมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาของจังหวัดเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาภาคบังคับให้กับเยาวชนในท้องถิ่น ทุรกันดารที่อยู่ในวัยเรียน ให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอันจำเป็นต่อการดำรงชีพในสังคมอย่างทั่วถึง ทุกคน ศิลปศึกษาเป็นวิชาหนึ่งที่กำหนดไว้ในหลักสูตร "เป็นวิชาที่มีวิธีสอนต่างจากวิชาสามัญอื่น ๆ" (อารี สุทธิพันธ์, 2515ก) มุ่งเน้นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการความเจริญงอกงามทางด้าน อารมณ์ สังคม สุนทรียภาพ และความคิดสร้างสรรค์ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ค้นหาวิธีการแก้ปัญหา และวิธีการทำงานศิลปะแบบต่าง ๆ (Lowenfeld and Brittain, 1982) แต่สภาพที่ตั้งของ โรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในป่าเขาและในชนบทห่างไกลเป็นแหล่ง ชุมชนของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ มีปัญหาทั้งทางด้านบุคลากรและการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา ภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมของนักเรียน สุขภาพอนามัย รวมทั้งปัญหาด้านขวัญและกำลังใจ ของครูในโรงเรียนกันดารเหล่านี้ ประกอบกับ "จากการติดตามผลการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 พบว่าครูส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจในการสอนศิลปศึกษาบางครั้งก็ละ เว้น ไม่สอนในบางเนื้อหา" (กรมวิชาการ, 2527) จึงทำให้การเรียนการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียน ประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ไม่อาจพัฒนาได้อย่างเต็มที่ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้เรียนซึ่งเป็น ผลผลิตของการศึกษา ขาดโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาความเจริญงอกงามทางด้านต่าง ๆ ตาม ความเหมาะสม

ศิลปศึกษาเป็นวิชาการแขนงหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ ดังนี้
ไม่ว่าจะเป็นทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ โดยมีขอบข่าย
เนื้อหาวิชาที่กว้างขวาง ครอบคลุมกิจกรรมศิลปะหลายประเภทหลายรูปแบบ ทั้งการเขียนภาพ
ระบายสี การพิมพ์ภาพ การปั้น และวิธีการสร้างสรรค์แบบอื่น ๆ เพื่อตอบสนองความถนัด ความ
สนใจที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก

วิชาศิลปะในระยะแรกจัดเป็นวิชาเอกเทศ มุ่งเน้นให้ความรู้ ความสามารถ ฝึกการ
ใช้ฝีมือแสดงออกในผลงานและการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ต่อมาได้นำมาจัดเป็นรายวิชาหนึ่ง
เช่นเดียวกับวิชาสามัญอื่น ๆ ที่นักเรียนจำเป็นต้องเรียน "มีการนำแนวคิดและวิธีการทางจิตวิทยา
มาประยุกต์ เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอน" (วิชัย วงศ์ใหญ่, 2529ก)

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 กำหนดให้วิชาศิลปศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม
สร้างเสริมลักษณะนิสัย ซึ่งประกอบด้วยวิชาจริยศึกษา ศิลปศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ พลศึกษาและ
กิจกรรมสร้างนิสัย อันเป็นกลุ่มประสบการณ์ที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยม เจตคติและ
พฤติกรรมของผู้เรียน ในด้านจริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม พลศึกษา และความสามารถในการดำรง
ชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข โดยมีจุดประสงค์ทั่วไปดังนี้ คือ (กรมวิชาการ, 2530)

1. มีค่านิยม เจตคติ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์
2. มีพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม
3. มีโอกาสได้แสดงออกตามความถนัด และความสามารถของบุคคล
4. ได้เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีวัฒนธรรมตามวิถีทางประชาธิปไตย
5. พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความประณีต และรสนิยมที่ดี

สำหรับวิชาศิลปศึกษา มีจุดประสงค์เฉพาะ เพื่อให้ผู้เรียนมีลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้

(กรมวิชาการ, 2530)

1. ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
2. ให้มีความสนใจและแสดงออกตามความถนัดและความสามารถของตน

3. ให้มีจิตสำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของศิลปะ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม
4. ให้มีความสนุกสนานเพลิดเพลิน และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
5. ให้รู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่าและรสนิยมที่ดี

วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ได้กล่าวสรุปถึงเป้าหมายของหลักสูตรศิลปศึกษาว่า ได้เน้นคุณค่าของการฝึกปฏิบัติกิจกรรมในระดับวัยเด็กไว้ 3 ด้าน คือ

1. คุณค่าทางจิตใจ (Spiritual values) ได้แก่ รสนิยมที่พึงมีต่อศิลปะ การชื่นชมต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี และการเห็นคุณค่าของความงาม
2. คุณค่าทางกาย (Physical values) ได้แก่ การแสดงออกด้วยการริเริ่มสร้างสรรค์ การแสดงออกตามความถนัดและความสามารถเฉพาะบุคคล รวมทั้งการได้มีความสุขสนุกสนาน และเพลิดเพลิน
3. คุณค่าทางสังคม (Social values) ได้แก่ การอยู่ร่วมกับผู้อื่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิชาศิลปะในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 นั้นหลักสูตรได้จัดแบ่งกิจกรรมทางศิลปะเป็น 6 ประเภท คือ (กรมวิชาการ, 2530)

1. การเขียนภาพและการระบายสี
2. การปั้นและการแกะสลัก
3. การพิมพ์
4. การจัดออกแบบและการสร้างสรรค์จากวัสดุต่าง ๆ
5. การสาน การเย็บปัก และถักทอ
6. การรู้คุณค่าทางศิลปะ และความผสมกลมกลืนระหว่างศิลปะ

แต่ละกิจกรรมมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน กิจกรรมบางอย่างมุ่งให้ผู้ปฏิบัติมีพัฒนาการทางร่างกายและความคิดสร้างสรรค์ เช่น การทดลองด้วยสี การหยดสี พับสี ฯลฯ หรือบางกิจกรรมก็มุ่งให้นักเรียนรู้จักนำเศษวัสดุเหลือใช้มาประดิษฐ์สร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการช่วยให้นักเรียนเห็นคุณค่า

ของการประหยัด แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ (ชูจิตต์ วัฒนารมย์, 2529) และในการเรียนการสอนศิลปะศึกษา กิจกรรมศิลปศึกษานับเป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่งส่วนหนึ่งเพราะ ถ้าไม่มีกิจกรรมศิลปศึกษาเป็นสื่อก็จะไม่มีการเรียนการสอนศิลปะศึกษา (นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร, 2525)

อย่างไรก็ตาม โอกาสที่เด็กจะได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ในวิชาศิลปะ และมีทัศนคติที่ดีต่อวิชานี้ จะต้องอาศัยกระบวนการสอนที่มีประสิทธิภาพของครู "เพราะคุณภาพของครูจะบ่งชี้ถึงคุณภาพการเรียนการสอน" (วิชัย วงศ์ใหญ่, 2529ก)

เลิศ อานันทนะ (2523) ได้จำแนกครูผู้สอนศิลปะในระดับประถมศึกษาออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ครูที่ศึกษาทางศิลปะ โดยเฉพาะ ซึ่งมีความรู้และบุคลิกภาพ ในฐานะของผู้มีความสามารถทางศิลปะยิ่งกว่าที่จะเป็นครูศิลปศึกษาที่สามารถเข้าใจพัฒนาการของเด็ก และมีนิสัยรักเด็ก
2. ครูที่เคยมีพื้นฐานทางศิลปะมาบ้าง ส่วนใหญ่เคยเรียนวิชาศิลปะนิยมและวิธีสอนศิลปะ เป็นวิชาเลือกจากวิทยาลัยครู โดยทั่วไปสามารถทำการสอนได้ดีในระดับปานกลาง ไม่ค่อยเป็นอันตรายต่อการเรียนการสอนของนักเรียนมากนัก
3. ครูที่ขาดความรู้ทางศิลปะ ได้แก่ ครูที่ถูกผู้บริหารบีบบังคับหรือขอร้องให้สอนแทน ในกรณีที่โรงเรียนขาดแคลนครูศิลปะ การสอนโดยทั่วไปมีลักษณะสอนให้ครบตามตารางสอนไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น

การเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาที่สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาตินั้น โดยทั่วไปครูผู้สอนแต่ละคนจะได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นครูประจำชั้นและสอนทุกวิชาหรือทุกกลุ่ม ประสบการณ์ที่ตนประจำชั้นอยู่รวมทั้งวิชาศิลปะด้วย ครูประจำชั้นที่สอนศิลปะนี้ส่วนใหญ่ไม่มีพื้นฐานจากการศึกษาด้านศิลปะโดยตรง ทำให้ขาดความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนทักษะและประสบการณ์ทางศิลปะ (ประเสริฐ ศิลรตนา, 2529) และครูที่ไม่มีวุฒิทางศิลปะเหล่านี้ส่วนมากไม่เคยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการสอนศิลปะเลย (วิชัย วงศ์ใหญ่, 2529ข)

จากการที่ครูผู้สอนส่วนใหญ่ต้องทำหน้าที่เป็นครูประจำชั้น จึงเป็นเหตุให้ครูเหล่านี้มีภาระหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนหลายประการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2526) ได้กล่าวถึงหน้าที่และความรับผิดชอบทั้งหลายของครูประจำชั้นไว้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ การปฏิบัติงานในการสอนและการปฏิบัติงานกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมการสอน ดังนี้

1. งานปฏิบัติการสอน สัปดาห์ละ 18 ชั่วโมง
2. งานส่งเสริมการสอน สัปดาห์ละ 17 ชั่วโมง ดังมีรายละเอียดของงาน

ที่จะต้องปฏิบัติคือ

- 2.1 ตรวจงานนักเรียน
- 2.2 เตรียมการสอนและอุปกรณ์การสอนรวมทั้งการผลิตอุปกรณ์การสอนด้วย
- 2.3 สอนซ่อมเสริม เป็นการสอนซ่อมเสริมให้กับเด็กบางกลุ่มหรือบางคนที่ยังเรียนอ่อนในแต่ละห้องเรียนหรือแต่ละชั้น ครูอาจใช้เวลาก่อนเข้าเรียนระหว่างพักกลางวัน และหลังเลิกเรียน หรือช่วงเวลาหนึ่งเวลาใด ก็อาจทำได้
- 2.4 สัมภาษณ์การมาเรียนของนักเรียน เป็นการสำรวจจำนวนนักเรียนมาเรียนประจำวันก่อนเริ่มเรียน บันทึกจำนวนนักเรียนไม่มาเรียนและรวมยอดเวลาเรียนประจำวันลงบัญชี เรียกชื่อและทำการตรวจสอบจำนวนนักเรียนในห้องเรียนอีกครั้งหนึ่งก่อนเริ่มเรียนภาคบ่าย
- 2.5 ดูแลความพร้อมของห้องเรียน ครูประจำชั้นและครูที่เข้าสอนต้องตรวจดูแลให้ห้องเรียน ที่นั่งเรียน อุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ ประจำห้องเรียนให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยพร้อมที่จะทำการเรียนการสอนได้ โดยใช้เวลาก่อนเริ่มเรียน หรือก่อนเข้าเรียน และเวลาพักกลางวัน
- 2.6 ควบคุมแถวและกิจกรรมหน้าเสาธง เป็นการปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ครูต้องกระทำทุกวัน เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน ส่งเสริมและควบคุมให้นักเรียนมีระเบียบ มีวินัย และมีเจตคติที่ดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รวมทั้งสร้างนิสัยที่ดีให้นักเรียน เริ่มตั้งแต่สัญญาณเตรียมเข้าแถวจนถึงเวลานักเรียนเข้าห้องเรียน
- 2.7 งานที่เกี่ยวข้องการวัดผลและการประเมินผล เป็นการบันทึกผลการเรียนในรูปแบบประเมิน จัดทำเป็นตาราง ๆ ไม่ต้องทำทุกวัน

2.8 ประชุมปรึกษางาน การประชุมปรึกษางานอาจมีหลายลักษณะ เช่น การประชุมประจำเดือน ประชุมเพื่อวางแผนโครงการทำงาน ประชุมเพื่อปรึกษาหารือแก้ปัญหา โดยปกติแล้วจะมีการประชุมไม่ต่ำกว่าเดือนละ 2 ครั้ง

2.9 การจัดทำสมุดรหัสงาน (ป.01) การจัดทำสมุดรหัสงานของนักเรียน ต้องทำปีละ 3 ครั้ง (มี 3 ภาคเรียน) เมื่อใกล้จะสิ้นภาคเรียน โดยนำผลการเรียน รวมทั้งความเห็นของครูประจำชั้นมากรอกลงในสมุดรหัสงาน ภาคเรียนละ 1 ครั้ง

2.10 การจัดทำบัตรสุขภาพ ปีหนึ่งจัดทำ 4 ครั้ง

2.11 ติดต่อผู้ปกครอง การติดต่อประสานงานกับผู้ปกครองนักเรียนเป็นหน้าที่และความจำเป็นของครู เพื่อร่วมมือกันช่วยเหลือแก้ปัญหาเด็ก

2.12 งานแนะแนว

2.13 งานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากสถานศึกษาที่สังกัด

นอกจากปัญหาด้านการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และความรับผิดชอบของการเป็นครูประจำชั้น ตลอดจนความรู้ความเข้าใจในการสอนศิลปศึกษาแล้ว ขนาดของโรงเรียนก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ควรนำมาพิจารณาด้วยเช่นกัน เนื่องจากว่า "ในปัจจุบันนักวิจัยทางการศึกษา ได้ให้ความสำคัญกับขนาดของโรงเรียนมาก เพราะพบว่าดัชนีทางการศึกษาหลายตัวที่เกี่ยวข้องกับขนาดของโรงเรียน (อุทุมพร ทองอุไทย, 2524 อ่างถึงโน สุวัฒน์ สุวรรณเขตนิคม, 2527) และจากการศึกษาของอุมาพร หล่อสมฤดี (2527) พบว่าองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อคุณภาพทางการศึกษาที่สำคัญ ได้แก่ อุปกรณ์การเรียนการสอน สาธารณูปโภคในโรงเรียน อัตราการมาเรียน อัตราส่วนครูต่อห้องเรียน อัตราส่วนนักเรียนต่อครู และขนาดของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2523) พบว่า ดัชนีที่มีความสัมพันธ์กับอัตราการเลื่อนชั้นของนักเรียน ได้แก่ ขนาดของโรงเรียนและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2525ก) ที่พบว่า ดัชนีเกี่ยวกับขนาดโรงเรียนซึ่งไม่ว่าจะพิจารณาจากจำนวนนักเรียน ครู หรือห้องเรียนก็ตามต่างก็มีความสัมพันธ์กับความสามารถพื้นฐานของนักเรียนทั้งสิ้น

จากเอกสารคู่มือการจัดทำแผนการศึกษาและคำขอตั้งงบประมาณประจำปี 2531-2534 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.ช) ได้แบ่งโรงเรียนประถมศึกษาออกเป็น 5 ขนาด ดังนี้

1. โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กมาก มีจำนวนนักเรียนต่ำกว่า 60 คน
2. โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก มีจำนวนนักเรียน 60 ถึง 120 คน
3. โรงเรียนประถมศึกษาขนาดกลาง มีจำนวนนักเรียน 121 ถึง 300 คน
4. โรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ มีจำนวนนักเรียน 301 ถึง 720 คน
5. โรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่มาก มีจำนวนนักเรียน 721 คนขึ้นไป

จากรายงานการสัมมนาและสรุปผลการวิจัยการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2525ก) ได้กล่าวว่า สัมฤทธิผลทางการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กต่ำกว่าในโรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ เกิดจากองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ คือ

ประการแรก ผู้บริหารโรงเรียนไม่มีแรงจูงใจที่จะทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากโรงเรียนมีครูไม่กี่คน ความคิดความอ่านก็อยู่ในวงแคบ ๆ ไม่มีแผนงานหรือโครงการที่จะพัฒนาการศึกษาอย่างเด่นชัด

ประการที่ 2 มีครูไม่ครบชั้นเรียน ครูผู้สอนมักสอนไม่ครบทุกวิชา ส่วนใหญ่จะเน้นหนักเฉพาะวิชาภาษาไทย และเลขคณิต

ประการที่ 3 นักเรียนถูกจำกัดในวงสังคมแคบ ๆ โอกาสที่จะศึกษาต่อหลังจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ค่อนข้างน้อย จึงไม่มีแรงกระตุ้นที่จะทำให้เด็กเกิดความพยายามที่จะเรียน

ประการที่ 4 ผู้ปกครองที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจดีพอสมควร มักจะไม่นิยมส่งบุตรหลานของตนมาเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ๆ ดังนั้นนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่จึงมาจากครอบครัวที่ยากจน

ประการที่ 5 ผู้บริหารระดับอำเภอและจังหวัด มักจะไม่ค่อยไปเยี่ยมโรงเรียนเล็ก ๆ อาจเนื่องมาจากการคมนาคมไม่สะดวก ฯลฯ

ประการที่ 6 งบประมาณน้อย เพราะค่าวัสดุการเรียนคิดเป็นรายหัว ทำให้โรงเรียนขนาดเล็กที่มีจำนวนนักเรียนค่อนข้างน้อยได้รับเงินน้อยตามไปด้วย

ประการที่ 7 ส่วนใหญ่โรงเรียนขนาดเล็กมักมีแต่ตัวอาคารเรียน อาคารประกอบอื่น ๆ เช่น โรงอาหาร หรือโรงฝึกงานไม่อาจสร้างได้ รวมทั้งในส่วนของครุภัณฑ์เช่นกัน โดยทั่วไปจะพบว่าในบรรดาเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น เครื่องอัดสำเนา เครื่องพิมพ์ดีด จักรเย็บผ้า มีอยู่น้อยหรือเกือบไม่มีเลย

ดังนั้น ถ้าเราแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กได้ ก็หมายความว่าเราแก้ปัญหาของการประถมศึกษาไปได้มากกว่าครึ่งแล้ว เพราะ "โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก" (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2525) และโรงเรียนขนาดใหญ่ นั้น ถึงแม้ว่าจะมีปัญหาแต่ความรุนแรงของปัญหาและความรุนแรงของสถานการณ์ต่าง ๆ น้อยกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก กล่าวคือ "เป็นโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนต่ำกว่า 120 คน ลงมาถึง 267 โรง หรือคิดเป็นร้อยละ 86.14 ของจำนวนโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการศึกษาทั้งจังหวัด" สำนักงานการศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2533) อันมีสาเหตุจากการที่สภาพโดยทั่วไปของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเต็มไปด้วยป่าทึบและเทือกเขาสูงมีสภาพการคมนาคมไม่สะดวก ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทางเกษตรกรรม ตั้งบ้านเรือนเป็นชุมชนเล็ก ๆ กระจุกกระจายตามแหล่งน้ำและบริเวณที่พอจะประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมได้ การจัดตั้งโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนเหล่านี้ จึงเป็นผลให้โรงเรียนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัยของ อุมพร หล่อสมฤดี (2527) ที่กล่าวว่า โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเมืองใหญ่ ๆ หรือมีประชากรหนาแน่น จะมีจำนวนนักเรียนมากกว่าโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเมืองเล็ก ๆ หรือในชนบทห่างไกล ซึ่งมีความหนาแน่นของประชากรน้อยกว่า

จากการศึกษาเอกสารการวิจัยของ กษมา สารสมุทร (2524) พบว่า ครูประถมศึกษาที่สอนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในจังหวัดเชียงรายทั้งที่อยู่ใกล้ตัวจังหวัดและอยู่ไกลตัวจังหวัด ค่อนข้างมีปัญหาด้านการเลือกวิธีการและเทคนิคการสอน การผลิตและการใช้สื่อการสอน การวัดผลและประเมินผล

ไพโรจน์ รุจิระวิจักษ์ (2528) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบความรู้และเจตคติต่อศิลปศึกษาของครูพิเศษสอนศิลปศึกษากับครูประจำชั้นที่สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ครูพิเศษและครูประจำชั้นมีความสามารถด้านความรู้ด้านเทคนิคการสอน การใช้สื่อการสอน และการประเมินผลที่แตกต่างกัน โดยครูพิเศษสอนศิลปศึกษามีความรู้ดีกว่า แต่ทั้งครูพิเศษและครูประจำชั้นต่างก็มีเจตคติต่อศิลปศึกษาที่ไม่แตกต่างกัน

นิภาพ ปิติ (2533) ได้ทำการวิจัยเพื่อสำรวจปัญหาและความต้องการของครูโรงเรียนประถมศึกษาในการสอนศิลปศึกษา ในเขตการศึกษา 4 พบว่า ครูส่วนใหญ่ประสบกับปัญหาและมีความต้องการการพัฒนาสมรรถภาพการสอนศิลปศึกษา ด้านวิธีสอนและเทคนิคการสอน การวัดผล และประเมินผล

จากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่ได้กล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าสภาพของการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษายังคงมีปัญหาอยู่ทั่วไปทั้งในระดับจังหวัดและในระดับประเทศ ซึ่งมีสาเหตุอันเกิดจากตัวครูผู้ทำหน้าที่สอนศิลปศึกษาในชั้นเรียนต่าง ๆ ดังสรุปได้คือ

1. ครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการจัดกิจกรรมการสอนให้สอดคล้องและเป็นไปตามลำดับขั้นตอนตามแผนการสอน
2. ครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตและการใช้สื่อการสอนศิลปศึกษา ตลอดจนการสนับสนุนด้านสื่ออุปกรณ์จากผู้บริหารและผู้บริหารของนักเรียน
3. การวัดผลและประเมินผลทางศิลปศึกษาทั้งทางด้านพฤติกรรมการเรียน และการกำหนดเกณฑ์พิจารณาผลงานปฏิบัติของนักเรียน

จากสภาพการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าว ประกอบกับการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของการจัดการศึกษากับขนาดของโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งคาดการณ์ไว้ว่า "ในอนาคตแนวโน้มของขนาดโรงเรียนประถมศึกษาจะมีขนาดเล็กลงเรื่อย ๆ" (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2525) และในรายงานการวิจัยของ สว่าง เขิงชั้น (2528) ก็กล่าวเพิ่มเติมว่า จำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีแนวโน้มลดลงเรื่อยมาในแต่ละปี เนื่องจากประชากร

ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรรม ทำให้ตั้งบ้านเรือนอยู่กระจัดกระจายเป็นชุมชนขนาดเล็ก การจัดการศึกษาภาคบังคับให้กับเยาวชนในชุมชนเล็ก ๆ เหล่านี้ ทำให้จำนวนนักเรียนในแต่ละโรงเรียนมีจำนวนน้อย และอีกประการหนึ่งเกิดจากความนิยมในการวางแผนครอบครัวของประชาชน ทำให้โรงเรียนประถมศึกษาที่มีขนาดเล็กอยู่แล้วมีแนวโน้มจะเล็กลงกว่าเดิม ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหา ด้านสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเกิดแรงจูงใจที่จะศึกษาสภาพ และความต้องการของครูประจำชั้นที่สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก เพื่อรวบรวม ข้อมูลพื้นฐานและนำเสนอในรายงานการวิจัย อันจะเป็นแนวทางพัฒนาและปรับปรุงสมรรถภาพการ สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ให้เจริญก้าวหน้า ยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพของครูประจำชั้นในการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในด้านต่าง ๆ 3 ด้าน คือ
 - 1.1 กิจกรรมการสอน
 - 1.2 การผลิตและการให้สื่อการสอน
 - 1.3 การวัดผลและประเมินผล
2. เพื่อศึกษาความต้องการของครูประจำชั้นในการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในด้านต่าง ๆ 3 ด้าน คือ
 - 2.1 กิจกรรมการสอน
 - 2.2 การผลิตและการให้สื่อการสอน
 - 2.3 การวัดผลและประเมินผล
3. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพและความต้องการของครูประจำชั้นในการสอนศิลปศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน

สมมติฐานของการวิจัย

สภาพและความต้องการของครูประจำชั้นในการสอนศิลปศึกษามีความสัมพันธ์กัน ในทางบวกที่ระดับความมีนัยสำคัญ 0.05

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเกี่ยวกับสภาพและความต้องการของครูประจำชั้นในการสอนศิลปศึกษา กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ด้านต่าง ๆ 3 ด้าน คือ

- 1.1 กิจกรรมการสอน
- 1.2 การผลิตและการใช้สื่อการสอน
- 1.3 การวัดผลและประเมินผล

2. ประชากรที่ใช้ศึกษาเป็นครูประจำชั้นที่สอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กไม่รวมโรงเรียนสาขา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ภาคเรียนที่ 3 ปีการศึกษา 2533 ในทุกอำเภอ และกิ่งอำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอปาย อำเภอขุนยวม อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอแม่สะเรียง กิ่งอำเภอสบเมย และกิ่งอำเภอปางมะผ้า รวมจำนวนทั้งสิ้น 339 คน

คำจำกัดความในการวิจัย

1. สภาพของครูประจำชั้นในการสอนศิลปศึกษา หมายถึง สภาพการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการสอน การผลิตและการใช้สื่อการสอน การวัดผลและประเมินผล
2. ความต้องการของครูประจำชั้นในการสอนศิลปศึกษา หมายถึง ความต้องการที่จะปรับปรุงสภาพการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการสอน การผลิตและการใช้สื่อการสอน การวัดผลและประเมินผล

3. ครูประจำชั้น หมายถึง ครูที่ทำหน้าที่ธุรการประจำชั้นและสอนเกือบทุกวิชาหรือทุกกลุ่มประสบการณ์ที่ตนประจำชั้นอยู่ รวมทั้งวิชาศิลปศึกษา ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ใน โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน
4. โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่มีจำนวนนักเรียนอยู่ในระหว่าง 61 ถึง 120 คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อครูศิลปะและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาปรับปรุงการสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา
2. เป็นแนวทางในการทำวิจัยเรื่องการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับวิชาศิลปศึกษาในจังหวัดอื่น ๆ ที่มีสภาพใกล้เคียงกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย